

Hoeveel reeën in de Wieden?

De naam 'De Wieden' staat voor een bijna 6000 ha groot natuurreserveaat, bestaande uit laagveenmoeras, in de kop van Overijssel (NL), beheerd door de Vereniging Natuurmonumenten (ruim 5000 ha) en het Staatsbosbeheer.

Eerstgenoemde vereniging staakte per 1 januari 1995 de jacht op reeën. Al eerder, in 1992, verzocht de Vereniging Natuurmonumenten de Stichting Reeënonderzoek Nederland (SRN): '...aan te geven waar het beheer van de vereniging uit dient te bestaan teneinde een levensvatbare populatie reeën in De Wieden te behouden...'. De studie van de SRN werd in 1995 afgerond en de belangrijkste resultaten werden neergelegd in een rapport met de titel: *Draagkrachtbepaling voor reeën in "De Wieden"*.

De materie is zeer complex, temeer daar de SRN de vraag van de opdrachtgever heeft vertaald als (de cijfers tussen haakjes verwijzen naar pagina's in het rapport) een opdracht om de draagkracht van het gebied voor reeën vast te stellen (5, 26). Het eerste probleem ontstaat bij de definiëring van het begrip 'draagkracht': het maximale aantal dieren dat blijvend gebruik kan maken van het gebied zonder dat het bodem-vegetatiecomplex negatief wordt beïnvloed (5), maar ook: een dynamische evenwichtssituatie tussen het voedselaanbod en het aantal reeën (8). Twee definities die met elkaar in tegenspraak zijn en waarmee dus niet valt te werken. Er wordt dan ook in dit rapport niet op teruggekomen. Ondanks de complexiteit verwacht je dat de studie inzichtelijk zal maken hoeveel reeën maximaal blijvend gebruik kunnen maken van De Wieden, zonder dat het bodem-vegetatiecomplex ter plaatse blijvend negatief wordt

beïnvloed. Ook mag je verwachten dat de beheerder antwoord krijgt op de oorspronkelijke onderzoeksvraag. Dat gebeurt echter niet.

De SRN hanteert in haar benadering van de problematiek een aantal uitgangspunten:

1. Je hebt onder reeën 'hooggeplaatste' dieren en 'outcasts'. Eerstgenoemde bezetten de meest geschikte terreingedeelten en de outcasts komen in de slechtere delen terecht (8, 27). Wanneer je afschot wilt plegen dan zou je dat tot outcasts kunnen beperken; dit is een vorm van natuurlijke selectie (33).
2. Omdat reeën 'plaatsgetrouw' zijn, is het gewenst dat er in hun gebied een grote variatie aan plantensoorten voorkomt (8).
3. Het ideale biotoop voor reeën is het zogenaamde parklandschap, waar bos en weide of akkers elkaar afwisselen (22).
4. Het voedselaanbod past zich aan aan de voedselstrategie van reeën (3, 20).

5. Uit oogpunt van voedselaanbod vormen de lente (7, 26), de herfst (26) en de winter (11) een bottleneckperiode.

Met zulke uitgangspunten kun je als wetenschapper niet veel. Bovendien leiden ze tot conclusies als:

1. Het voedselaanbod in De Wieden is niet afgestemd op de omvang van de reeënpopulatie (27, 33).
2. Afschot en bemonstering van outcast-kalveren in de wintermaanden levert inzicht in de relatie voedselaanbod/reeën en in het welzijn van de populatie (33). Ook weer conclusies waar je niets mee kunt of die gewoonweg niet juist zijn. Tussen uitgangspunten en conclusies bevindt zich een verhaal zonder duidelijke synthese. Verificatie van citaties c.q. uitspraken wordt bemoeilijkt door het feit dat in de tekst aangehaalde literatuur bijna nooit in de literatuuropgave is terug te vinden en andersom.

Nog enkele opmerkingen. Met het percentage beenmergvet wordt vreemd omgesprongen. De bewering dat de 'lethale zone' (kans op sterven door verhongering) bij waarden lager dan 20% beenmergvet is gelegen, is zwak onderbouwd en een sublethale zone tussen 20 en 30% is eveneens een overhaaste conclusie. Toegegeven, de vetreserves zijn dan bijna op, maar sterfte wordt niet geconstateerd (het betreft immers allemaal geschoten dieren!). De opmerking op pagina 28: veel reeën in De Wieden sterven door verhongering, berust dan ook niet op feiten, maar is wel zeer suggestief.

Zeer terloops wordt over aantallen gerept; het zou best eens kunnen zijn dat er in het

gebied een voorjaarsstand van 550 stuks aanwezig is. Dit duidt op een uitstekend biotoop voor reeën! (ga zo door dus, Natuurmonumenten). Die 550 stuks zouden 140 tot 200 kalveren kunnen krijgen, die volgens het rapport waarschijnlijk in de buurt blijven (27), zodat je er al 700-800 hebt. Toch worden er niet veel dode dieren gevonden. Dit is vreemd, omdat het hele verhaal eigenlijk wil aantonen dat De Wieden marginaal biotoop voor reeën vormt en dat die dieren dus gewoonweg stom zijn om daar te gaan zitten (28, 33). Maar gelukkig, het 'min of meer' zelf bepalen van hun populatiedichtheid wordt de dieren wel toevertrouwd (methode 'Poutsma', 33); om het echter helemaal goed af te regelen moet de mens de reeën bejagen (29), anders ontstaat een verhoogd risico dat het welzijn der dieren in het geding komt (32). Opnieuw, suggestieve 'wetenschap'!

Zeer terloops snijdt het rapport zaken aan die momenteel sterk in de belangstelling staan: het welzijn van de dieren (32) en het ontbreken van grote predatoren (28). Tenslotte: op pagina 5 staat iets over het niveau van het onderzoek. Daar zou ik aan toe willen voegen dat dit niveau te lijden heeft onder subjectiviteit. Dit is de bijl aan de voet van de geloofwaardigheid van wetenschappelijk onderzoek. En kennelijk staat het ook een antwoord op de vraag van de opdrachtgever in de weg, want bruikbare handvatten voor het beheer geeft het rapport niet.

*Geert W.T.A. Groot
Bruinderink*

Egels en verkeer: literatuurstudie

Woorden als versnippering, ontsnippering, mitigerende maatregelen, ecoducten: wie kent ze niet? In transporterend Nederland vallen nogal wat slachtoffers onder zoogdieren. De 'Actie red het platte dier' springt in de bres voor de verkeersslachtoffers. Daarentegen maakt onderzoekend Nederland juist handig gebruik van het platte dier: voor sommige soorten bestaat de inventarisatietechniek grotendeels uit het zoeken van verkeersslachtoffers, zoals voor de boomarter: als er geen auto's waren, dan waren er in veel gebieden ook geen boomarters.

Dat geldt ook voor egels. Egels kunnen in principe gemakkelijk worden waargenomen, maar actief egels opsporen is een veel groter probleem. Daarom danken we het geheel zwarte kaartje in de Atlas van de Nederlandse zoogdieren grotendeels aan rondrijdende autobanden. Bij veel mensen die geconfronteerd worden met een lijdend dier springen spontaan de tranen in de ogen, maar slechts weinigen worden bewogen door de duizenden egels die jaarlijks het slachtoffer worden van brute, meedogenloze automobilisten, die overigens zowel in fysieke als in numerieke zin de egels de baas zijn.

Toch zijn TV-spotjes met een uit elkaar spattende egel (vergelijk de anti-vuurwerkreclame) niet nodig. De Dienst Weg- en Waterbouwkunde (DWW) van Rijkswaterstaat heeft als wegbeheerder al ingezien dat ze iets aan de vele verkeersslachtoffers moet doen met het project 'Versnippering .... ontsnippering'. Dassen-tunnels, paddentunnels, enzovoorts staan daardoor tegenwoordig standaard op de begroting van het wegenbeheer. Maar er bestaan nog geen egeltunnels. DWW laat de VZZ momenteel onderzoeken

welk verband er is tussen het verkeer en de sterfte binnen egelpopulaties. Voorafgaand aan dit onderzoek is een literatuuronderzoek gedaan door Jaap Mulder en Luc Meuwissen. Dit literatuuronderzoek lijkt wat aan de late kant gepubliceerd te worden, aangezien gepland is dat het veldonderzoek al in het najaar van 1997 gerapporteerd wordt.

De titel van dit literatuuronderzoek is enigszins misleidend: 'Egels en auto's'. Het rapport gaat namelijk alleen over egels en niet over auto's. Wel zoekt het een antwoord op de vraag die achter de titel schuilt: heeft de sterfte door verkeer invloed op de omvang en levensvatbaarheid van egelpopulaties? Er blijken helaas nauwelijks gegevens hierover gevonden te zijn. Zelfs enig verband tussen de groei van het verkeer en het aantal dode egels op de weg blijkt moeilijk aantoonbaar, omdat dode egels en auto's niet op dezelfde wegen geteld zijn, en bovendien de gegevens uit een periode stammen waarin de egels het in numerieke zin nog wonen van de auto's.

Het rapport gaat voorts in op de leefwijze van egels, hun gedrag op de weg (tussen de rest van het verkeer), op de vele verkeersslachtofertellingen en de mortaliteit en mobiliteit onder egels. Het geeft een duidelijk overzicht van veel onderzoeksgegevens, waarbij de relatie met het verkeer zoveel mogelijk wordt gezocht.

Ook worden mogelijke preventieve maatregelen voor verkeerssterfte onder egels behandeld, al worden er geen oplossingen aangedragen. We kunnen de weg als oversteekplaats voor egels volledig afsluiten, maar dan zijn we eigenlijk bezig om leefgebieden op te splitsen of van elkaar te isoleren. En uiteraard is het DWW-project opgezet om te ontsnipperen, niet om te versnipperen. Er zijn in de literatuur geen goede mitigerende maatregelen voor egels gevon-

J.F. Kotter & J. Poutsma, 1996. Draagkrachtbepaling voor reeën in "De Wieden". Rapport Stichting Reeënonderzoek Nederland, 33 pp + bijlagen.

den. Wel blijken bijvoorbeeld dassentunnels door egels te worden gebruikt. De meeste egels sneuvelen in groene woonwijken, maar daar is het moeilijk om mitigerende maatregelen te treffen.

Het is de hoop dat het VZZ-veldonderzoek een passend antwoord vindt. Het gaat uiteindelijk toch om het verminderen van het aantal verkeersslachtoffers en daardoor het vergroten van de levensvatbaarheid van egelpopulaties.

Kees Kapteyn

J.L.Mulder, 1996. Egels en auto's: een literatuurstudie. Rapport nr. P-DWW-96-068, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Dienst Weg- en Waterbouwkunde, Versnipperingsreeks deel 27 & Mededeling 28, Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming. 79 pp. Prijs f 20,- (BF 400).

Flora en fauna van Texel

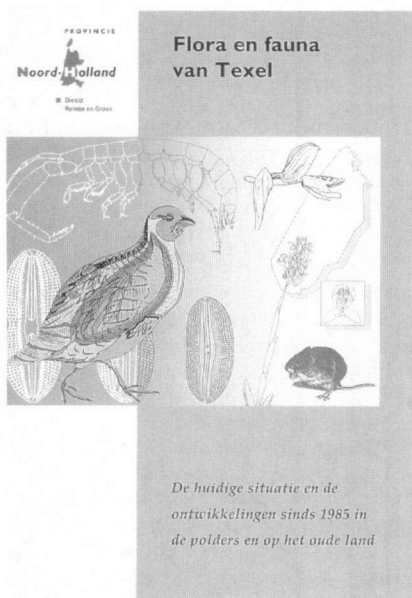
Onder deze titel verscheen onlangs een rapport van de Provincie Noord-Holland, Dienst Ruimte en Groen. De ondertitel luidt 'De huidige situatie en de ontwikkelingen sinds 1985 in de polders en op het oude land.' Dit betekent dat in dit rapport de duinen en de wadden niet behandeld worden.

Aan zoogdieren worden 6 bladzijden en 6 kaarten besteedt. Niet veel, maar op Texel komt nu eenmaal slechts een beperkt aantal soorten voor, namelijk 16, afgezien van dwaalgasten onder de vleermuizen. Vreemd genoeg is dit eiland daarom juist van bijzonder belang voor zoogdieren. De afwezigheid van bepaalde soorten leidt er namelijk toe dat sommige van de wel aanwezige soorten er een veel bredere biotoopkeuze vertonen dan op het vasteland. Zo is de enige spitsmuis op Texel, de waterspitsmuis, eigenlijk overal te vinden, ook in droge biotopen. Met deze waterspitsmuis is

overigens ook nog iets bijzonders aan de hand, zijn buikzijde is donker. Zulke melanistische waterspitsmuizen worden elders incidenteel ook wel aangetroffen, maar op Texel zijn ze zonder uitzondering donkerbuikig. (Deze informatie is overigens in dit rapport niet terug te vinden.) Een tweede interessante soort is de noordse woelmuis, die vanouds als enige woelmuissoort op Texel leeft, en hier ook in allerlei habitats voorkomt waar hij op het vasteland niet te vinden is. Daar komt hij vooral voor in

van de konijnenjagers, zich voort te planten en soms een probleem te vormen in de vogelkolonies. Ook kon ik geen woord vinden over verwilderde katten. Misschien wordt er niets over vermeld omdat ze vooral in de (niet behandelde) duinen voorkomen.

Het is verheugend dat we door dit rapport nu een goed beeld hebben van de huidige situatie van de zo speciale zoogdierfauna van Texel. Daarvoor is uitgebreid nieuw onderzoek verricht; zo werden aan de kleine zoogdieren meer

nat rietland. Opvallend is dat de noordse woelmuis tijdens het onderzoek dat voor dit rapport verricht werd, juist minder gevangen werd in rietlanden dan in andere vegetaties. Hoe lang deze situatie nog voortduurt, is de vraag. Sinds 1985 komt namelijk zijn concurrent de aardmuis op het eiland voor, en deze breidt zich langzaam uit, zo blijkt uit dit rapport.

Vreemd is dat nergens gerept wordt over het voorkomen van verwilderde fretten; de hermelijn wordt het enige aanwezige roofdier genoemd. Juist op Texel schijnen de fretten, oorspronkelijk ontsnapte hulpjes

dan 18.000 valnachten besteed. Vrijwel overal valt zoogdieronderzoek uit de boot, als gevolg van bezuinigingen bij de overheid, maar in de provincie Noord-Holland niet. Blijkbaar ziet men hier in, dat kennis van de zoogdieren belangrijk is voor de beoordeling van de waarde van een gebied. Ga zo door, Noord-Holland!

Jaap Mulder

Dienst Ruimte en Groen, provincie Noord-Holland. Flora en fauna van Texel. 88 pp., bijlagen, kaartenmap met vegetatie-gegevens. ISBN 90 72624 95 5. Postbus 6090, NL-2001 HB Haarlem, 023-5143117 (NL).